

---

13 Maatheide, flessenhals in trekvoegelknooppunt

Lex Peeters
Beemke 28
NL-5534 AH Netersel

In Maatheide in Lommel is één van de best bezette vogeltrekposten van West-Europa gevestigd. De keuze voor deze locatie berust niet op toeval. De gunstige thermiekomstandigheden op de hogere zandgronden en de ligging binnen een lange, zuidwestelijk gerichte groene zone maakte het aannemelijk dat het gebied historisch al op de route van veel trekvogels zou liggen. Verder was duidelijk dat zij door het uitdijen van de stad Lommel en de snel voortschrijdende zandontginningen in toenemende mate door een flessenhals zouden worden gedwongen. Gestuwde trek dus en daar moet je de aantrekkingskracht van de meren op watervogels nog bij tellen.

Maatheide maakte vroeger deel uit van een zeer uitgestrekt stuifduinen- en heidegebied op het Kempens Plateau. Eind vijftiger jaren werden daar nog tientallen zangposten van duinpieper en tapuit vastgesteld, twee soorten die er nu alleen nog tijdens de trek opvallend vertegenwoordigd zijn. Ook de pas in 2009 voor België ontdekte lentevuurspin kwam er, zo kon achteraf nog worden vastgesteld, tot de eeuwwisseling voor. Deze werd de dupe van grootschalige bodemsaneringen, die nodig waren om het terrein te verschoneren van zware metalen uit de vroegere zinkindustrie. Sibelco verwierf met het uitvoeren van dat project de rechten om het gebied voor zandwinning te exploiteren. Op de uiterste zuidoosthoek (Blokwaters) na, zal Maatheide uiteindelijk nagenoeg volledig opgaan in twee gigantische meren, met natuur als eindbestemming. In de huidige situatie is één van de beide meren reeds gerealiseerd en neemt het tweede snel in omvang toe.

Telpost Kristallijn Maatheide ontstond door samenvoeging van de telposten Landschotse Heide in Middelbeers (Nederland) en De Maai in Lommel. De krachten werden hier gebundeld om in de grensregio tot een sterk bezet telpunt te komen. In Maatheide beschikken de tellers over een ruime cabine, die hen bij slecht weer onderdak biedt of uit de wind houdt. Dankzij het open karakter van het terrein reikt de zichtbaarheid zeer ver op de westelijke, noordelijke en oostelijke horizon. In het zuiden is de zichtbaarheid onlangs wat

verslechterd, omdat door de uitbreidingen van de groeve moest worden uitgeweken (Figuur 1).

Zangvogels

Ten noorden van Maatheide strekt zich in de hoofdtrekrichting (noordoost <-> zuidwest) een natuurrijke en dunbevolkte zone uit. Die biedt laag trekkende vogels vanaf Eindhoven ruim en veilig een baan. Ter hoogte van de landsgrens bij Lommel komen in het oosten de bebouwde kom en in het westen de enorme meren in beeld. Vooral veel zangvogelsoorten ontwikkelen dit door vanuit de Riebosserheide, de Blekerheide en Sahara de smalle groene strook richting buurtschap Lommel-Werkplaatsen en Waaltjesbos te volgen. Ze passeren daarbij het oostelijke deel van Maatheide. Twee andere, nog smallere vogelstromen, volgen de doorgangen tussen de twee putten op de vlakke en de merenketen ten westen daarvan. Op topdagen handelt het om een onophoudelijke stroom van tienduizenden zangvogels (Figuur 2). Vooral vinken (dagmaximum 56 550 exemplaren; een Belgisch record), spreeuwen (17 825), houtduiven (60 275) en lijsters (koperwieken, zanglijsters en kramsvogels) kunnen in hoge aantallen vertegenwoordigd zijn. Van relatief schaarsere soorten zoals appelvink en beflijster werden hier op trek de hoogste dagaantallen voor België geteld: respectievelijk 169 en 62 exemplaren. Vogels van open biotopen, zoals kneuen, veldleeuweriken, kwikstaarten en piepers, volgen juist weer de zandvlakte van Maatheide, die in de loop der jaren door de zandwinningen steeds smaller is geworden. Op 7 oktober 2008 betrof het 1 078 kneuen, het op twee na hoogste dagaantal voor België. Op 26 augustus 2011 werden 433 gele kwikstaarten geteld, het op een na hoogste aantal voor het Belgische binnenland.

Thermiekers

Ook voor thermiekers zijn de omstandigheden in de omgeving van Maatheide ideaal. De Lommelse zandgronden warmen

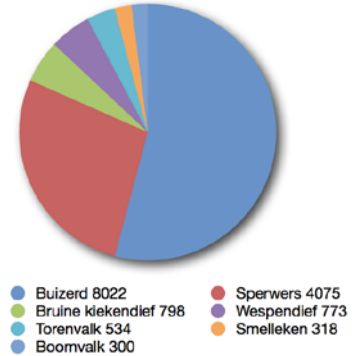
Figuur 1. Luchtfoto Maatheide met situering trektepost (rode bol) (Foto Rob Kuijken)

makkelijk op en genereren dus snel stijgende lucht. Roofvogels zoals buizerds, wespensieven en bruine kiekendieven maken daarvan gebruik. Vanaf Maatheide is te zien hoe zij al cirkelend samenkomen in bellen van soms wel tientallen exemplaren. Een machtig gezicht waar elk jaar naar wordt uitgekeken.

In totaal werden in de afgelopen vijf jaren al 15 695 roofvogels geteld, verdeeld over maar liefst 21 verschillende soorten, waarvan enkele dwaalgasten zoals vale gier, slangenarend, dwergarend en schreeuw-

arend (Figuur 3). Bovendien is de Lommelse telpost sinds 15 oktober 2011 houder van het Belgische record aantal buizerds op één dag over één punt. Die dag passeerden er maar liefst 644 exemplaren. Ook het hoogste aantal sperwers werd hier gezien: 206 exemplaren op 19 oktober 2012. Ooievaars weten Maatheide in toenemende mate te vinden. De jaartotalen liepen op van 116 exemplaren in 2008 en 193 in 2009 naar 215 in 2011 en 260 in 2012. De grootste groep telde maar liefst 86 exemplaren.

Prooivogels Kristallijn/Maatheide 2008 tot en met 2012

Figuur 3. Prooivogels Kristallijn/Maatheide 2008 tot en met 2012

Het aantal kraanvogels dat de telpost passeert fluctueert van jaar tot jaar en is vooral afhankelijk van de windrichting. Onder normale omstandigheden trekken ze minder westelijk, maar onder invloed van krachtige oostenwind wordt hun trekbaan verlegd en kunnen ook over Lommel indrukwekkende linies worden waargenomen. In 2011 was het nog goed raak op 8 maart, met maar liefst 444 kraanvogels trompetterend over de Maatheide.

Watervogels

Waar veel trekvogels de enorme zandwiningsputten mijden, oefenen ze op andere net een grote aantrekkingskracht uit.

Kristallijn Maatheide Vrijdag 19 oktober 2012

Telperiode: 7:15 - 16:30
Type telling: alle soorten
Weer: Wisselend bewolkt met later sluierbewolking, temp 13°>22°, wind Z 2>3
Tellers: H.Poorters, L.Peeters, T.Jansen, M.Emmers, K.Van Decraen, M.Mangelschots, A.Durinck, J.Sas,

Aalscholver *	78	Grote Bonte Specht	7	Gaai	9
Grote Zilverreiger	13	Boomleeuwerik	115	Kauw	652
Blauwe Reiger	1	Veldleeuwerik	16169	Roek	132
Rode Wouw *	6	Boerenzwaluw	5	Zwarte Kraai	4
Blauwe Kiekendief *	1	Graspieper	292	Spreeuw	17822
Havik	1	Grote Gele Kwikstaart	4	Ringmus	116
Sperwer	206	Witte Kwikstaart	300	Vink	56047
Buizerd	192	Heggenmus	44	Keep	340
Torenvalk	1	Beflijster	22	Groenling	40
Smelleken	2	Merel	21	Putter	7
Kievit	1493	Kramsvogel	28	Sijs	122
Houtsnip	1	Zanglijster	588	Kneu	395
Kokmeeuw	69	Koperwiek	6703	Kruisbek	19
Kleine Mantelmeeuw	3	Grote Lijster	23	Goudvink	8
Zilvermeeuw	1	Staartmees	20	Appelvink *	83
Holenduif	25	Zwarte Mees	48	Geelgors	21
Houtduif	36686	Pimpelmees	184	Rietgors	324
Turkse Tortel	1	Koolmees	44		

Totaal: 139538 exemplaren, 53 soorten, 9:15 uren

Vet = Opmerkelijke waarneming (schaarse of zeldzame vogelsoort of hoog aantal)
* = Extra informatie ingevuld (beweeg muis over soortnaam)

Kristallijn Maatheide Zondag 2 november 2008

Telperiode: 7:10 - 16:45
Weer: Bewolkt met opklaringen, temp 7°-13°, wind Z 1-2 draaiend naar ONO 1-2
Tellers: T. Jansen, M.Emmers, L.Peeters, N.Venema, G.Van Hove, J.Sas, L.Damen, L.Jansen, C. Vanhoof, E

Aalscholver	257	Kievit	3425	Koperwiek	382
Kuifaalscholver	1	Kokmeeuw	125	Grote Lijster	13
Grote Zilverreiger	4	Stormmeeuw	5	Pimpelmees	4
Blauwe Reiger	4	Kleine Mantelmeeuw	10	Kauw	56
Knobbelzwaan	6	Zilvermeeuw	14	Roek	126
rietgans spec.	17	Holenduif	9	Spreeuw	4199
Kolgans	7	Houtduif	51424 + 8850 r.N	Ringmus	1
Grauwe Gans	106	Turkse Tortel	1	Vink	432
gans spec.	40	Velduil	1	Keep	13
Nijlgans	12	Grote Bonte Specht	4	vink spec.	373
Bergeend	2	Boomleeuwerik	29	Putter	1
Smient	9	Veldleeuwerik	2838	Sijs	10
Wilde Eend	14	Grote Pieper	1	Kneu	66
Sloebend	8	Graspieper	40	barmsijs spec	48
Blauwe Kiekendief	2	Waterpieper	1 r.N	Kruisbek	7
Sperwer	49	Witte Kwikstaart	12	Goudvink	8
Buizerd	54	Heggenmus	2	Appelvink	9
Torenvalk	1	Beflijster	2	Isvogel	2
Slechtvalk	2	Merel	5	Sneeuwgors	1
Kraanvogel	107	Kramsvogel	1251	Geelgors	6
Goudplevier	21	Zanglijster	1	Rietgors	107

Totaal: 74637 exemplaren, 63 soorten, 9:35 uren

Vet = Opmerkelijke waarneming (schaarse of zeldzame vogelsoort of hoog aantal)

Figuur 2. Vogellijsten op enkele opmerkelijke trekteldagen

13 Maatheide,
flessenhals in
trekvoegelknooppunt

Vogels ringen op Maatheide

Eenden, ganzen, meeuwen en steltlopers worden er al op grote afstand door aangelokt. Ze vallen in, vliegen rond om zich er roepend van te vergewissen of er soortgenoten aanwezig zijn, of reizen voort na de conclusie dat de voedselarme plassen en schrale oevers hen weinig te bieden hebben.

Onder de watervogels zijn soms onverwachte gasten, zoals zeevogels die door extreme weersomstandigheden het binnenland zijn ingedreven en hier een veilige haven denken te vinden. Zo werden al een Noordse stormvogel, een kuifaalscholver, de kleinste, kleine en middelste jager, tweemaal een jan-van-gent en eenmaal een groep van maar liefst 65 eidereenden waargenomen.

Tot slot worden zangvogels van stranden en kwelders tijdens de trek door de kustachtige omstandigheden aangetrokken. Hier kunnen ze dan weer op krachten komen. Zo kent Maatheide relatief veel waarnemingen van sneeuwgorzen, ijsgorzen en strandleeuweriken.

De optelsom van goede troeven brengt op Maatheide niet alleen grote aantallen, maar ook een grote variatie aan trekvogels bijeen. In de voorbije vijf jaar zijn al 214 verschillende soorten gedetermineerd.

Afspiegeling

Ruim een half miljoen getelde vogels in 2011 en bijna 700 000 exemplaren in 2012 zijn aantallen die niet alleen landelijk tot de verbeelding spreken, maar ook internationaal meetellen. Toch betreft het nog maar een beperkte afspiegeling van het aantal vogels dat hier daadwerkelijk passeert. Kristallijn Maatheide kende in 2012 dan wel de beste bezetting van alle 290 telposten in de Benelux (en neemt zelfs een positie in de Europese top 5 in), menselijke zintuigen en uithoudingsvermogen schieten te kort om de vogeltrek volledig in beeld te kunnen brengen.

Zo profiteren trekvogels dankbaar van rugwind en vliegen dan zo hoog, dat ze voor het menselijk oog onzichtbaar zijn. Op zo'n dagen turen de trektellers op Maatheide tevergeefs de lucht af, wetende dat er hoog boven hen honderden en wellicht zelfs duizenden vogels ongezien aan hen voorbij trekken. Het betreft zodoende uitgerekend de dagen met de sterkste trek die gemist worden.

Een aantal soorten trekt ook 's nachts en veel zelfs uitsluitend! Om de nachtelijke trek over Maatheide enigszins te kunnen ontsluiten hebben de vogelringers Andy en Karel Vanendert in de najaren van 2010, 2011 en 2012 trekvogels naar beneden gelokt door hun specifieke roepjes af

Overuren op de telpost

te spelen. 's Ochtends werden zo in totaal 10 397 vogels gevangen, voor wetenschappelijk doel geringd en weer vrij gelaten (Tabel 1). Hun resultaten bevestigen de veronderstelling dat Maatheide ook 's nachts op de route van veel trekvogels ligt. Ze vingden o.a. hoge aantallen kleine karekieten, zwartkoppen en tjiftjaffen, uitgesproken nachttrekkers. Maar ook verschillende draaihalzen en nog grotere zeldzaamheden als grote karekiet, grauwe klauwier, waterrietzanger, bladkoning en sperwergrasmus belandden in hun mistnetten.

Passanten

Nog een indicatie voor nachtelijke trek vormen de groepen eenden en futen die tegen de ochtendschemer hun toevlucht vinden op de plassen. Zij rusten er overdag om de volgende nacht hun reis weer te hervatten. Een jaarlijks fenomeen in het voorjaar zijn geoorde futen (tot 18 individuen bijeen). Het feit dat ze in de regio steevast voor deze plassen kiezen, is waarschijnlijk verklaarbaar door de aanwezigheid van een meeuwenlaapplaats in Maatheide. Geoorde futen zoeken in de broedtijd doorgaans de bescherming van een meeuwenkolonie op en worden daarom wellicht ook

Tabel 1. Geringde vogels in Maatheide in de najaren van 2010 t/m 2012

	2010	2011	2012	Totaal
Waterral	1	0	0	1
Sperwer	0	0	1	1
Draaihals	6	6	22	34
Kleine bonte specht	0	1	0	1
Boerenzwaluw	0	1	1	2
Veldleeuwerik	4	0	0	4
Boompieper	23	24	45	92
Graspieper	6	2	2	10
Gele kwikstaart	0	2	0	2
Winterkoning	2	1	5	8
Heggenmus	14	50	32	96
Roodborst	207	148	224	579
Nachtegaal	1	0	2	3
Blauwborst	2	4	4	10
Witgesterde blauwborst	11	11	9	31
Zwarte roodstaart	1	0	1	2
Gekraagde roodstaart	30	26	24	80
Paapje	5	6	6	17
Roodborsttapuit	8	7	9	24
Tapuit	3	2	1	6
Merel	5	8	29	42
Kramsvogel	1	1	0	2
Zanglijster	38	149	217	404
Koperwiek	1	23	45	69
Sprinkhaanzanger	13	24	20	57
Snor	1	1	2	4
Waterrietzanger	1	0	0	1
Rietzanger	21	71	32	124
Bosrietzanger	26	52	87	165
Kleine karekiet	859	1055	1795	3709
Grote karekiet	0	1	1	2
Spotvogel	1	2	4	7
Sperwergrasmus	1	2	3	6
Braamsluiper	4	5	8	17
Grasmus	45	86	96	227

	2010	2011	2012	Totaal
Tuinfluitier	36	55	114	205
Zwartkop	231	646	1006	1883
Bladkoning	1	1	0	2
Tjiftjaf	244	294	458	996
Fitis	73	37	123	233
Goudhaantje	13	1	21	35
Vuurgoudhaantje	0	0	3	3
Bonte vliegenvanger	0	0	2	2
Baardmanneltje	0	1	0	1
Staartmees	7	2	13	22
Zwarte mees	0	0	6	6
Pimpelmees	68	51	357	476
Koolmees	11	14	264	289
Boomkruiper	0	0	1	1
Buidelmees	0	0	1	1
Grauwe klauwier	1	1	1	3
Ekster	0	1	0	1
Gaal	1	0	1	2
Spreeuw	0	1	4	5
Ringmus	52	74	146	272
Vink	0	2	3	5
Groenling	1	0	0	1
Putter	0	0	1	1
Kneu	0	1	0	1
Kleine barsijs	0	1	2	3
Geelgors	0	0	1	1
Rietgors	30	49	29	108
Totaal	2110	3003	5284	10397
aantal soorten	44	47	51	62
aantal ringdagen	26	34	62	122
aantal uren netten open	109,5	130,5	234,5	474,5
gemiddeld aantal vogels per dag	81	88	85	
gemiddeld aantal vogels per uur	19	23	22	
hoogste aantal per dag	203	384	218	
laagste aantal per dag	11	6	3	

tijdens de nachtelijke trek door roepende meeuwen naar beneden gelokt.

De zeer schrale gronden van Maatheide werken tijdens de trek als een magneet op soorten van zandbiotopen. Een goed voorbeeld is de duinpieper, vroeger een karakteristieke broedvogel van de landduinen bij Lommel (tot 80 zangposten eind vijftiger jaren), maar inmiddels als “uitgestorven” gemarkeerd op de Rode Lijst van Vlaamse broedvogels (versie 2004) en overal in Europa bedreigd. Maatheide geldt tijdens de trek nog als de belangrijkste pleisterplaats voor deze soort in Vlaanderen, met een maximum van 18 exemplaren in één dag!

Een soortgelijke situatie gaat op voor de tapuit. Ook die gold vroeger als een van de typische broedvogels van het Kempens Plateau bij Lommel, maar is daar en elders in België inmiddels geheel verdwenen. Tijdens de voorjaars- en najaarstrek kan het aantal aanwezige tapuiten echter nog oplopen tot 80. Tot slot is Maatheide één van de weinige plaatsen in België waar nog jaarlijks morinelplevieren een tussenstop maken. Gelet op de geologische achtergrond van het gebied kent deze traditie waarschijnlijk al een lange historie, waaraan dus op korte termijn een einde lijkt te komen.

Het teljaar 2012

Elk trekvogelseizoen kent weer een ander verloop. Om een beeld te geven van een teljaar in Kristallijn Maatheide schetsen we het laatste jaar.

In 2012 werd in totaal gedurende 1 538 uren geteld. De kerngroep bestond uit 12 personen. Het werd een bijzonder jaar, met 36 nieuwe dagrecords, waaronder sperwer (206 exemplaren), bontbekplevier (33), gierzwaluw (1 543), veldleeuwerik (16 169), zwarte mees (128), pimpelmees (776), koolmees (695), vink (56 548) en geelgors (37). In totaal werden 692 000 vogels geteld. Op 18, 19 en 20 oktober was sprake van een

Trektellers op maatheide

zeer extreme trek. Met maar liefst 277 000 overtrekkende vogels maakten de tellers die dagen overuren.

Soorten waarvan er in 2012 relatief veel werden gezien zijn: drieteenstrandloper (25), gierzwaluw (5 476), boomleeuwerik (1 250), veldleeuwerik (33 093), zwarte mees (505), pimpelmees (2 663), koolmees (718), vink (236 522), appelvink (823) en geelgors (167).

De prooivogels vormen ieder jaar een categorie apart. Een echte buizerddag zat er dit najaar helaas niet in; de vogels kwamen nu meer gespreid door. Nu stalen zeearenden de show. Nadat we in het vroege voorjaar al een voorbijtrekkend exemplaar hadden gemist, verschenen op 27 oktober twee onvolwassen vogels boven de putten. Enkele

dagen later was het nog een keer raak, met weer een overtrekkende juveniel. Buiten smellekens en kiekendieven, die opvallend ondervertegenwoordigd waren, haalden de andere prooivogels een vrij normaal peil.

Adrenaline-verhogende waarnemingen waren verder: kleine zilverreiger (5), zwarte ooievaar (9), lepelaar (3), rotgans, slangenarend, ruigpootbuiserd (4), roodpootvalk (2), morinelplevier (20), breedbekstrandloper, rosse grutto's (15), kleine jager, dwergstern, velduil (4), strandleeuwerik (4), grote pieper (6), duinpieper (55), roodkeelpieper (3), buidelmees (7), frater (2), ijsgors (7), sneeuwgorst (2), ortolaan (7) en grauwe gors.

Voor alle gegevens zie: <http://www.trektellen.nl/totalen.asp?telpost=253&jaar=2012&site=0&land=2&taal=1>

Referentiepunt

Tot en met 2012 is de telpost, gespreid over zes jaar, al 7 033 uren bezet geweest. Dat komt overeen met 195 werkweken van 36 uren. Uitgaande van de gemiddelde bezetting van vier personen zijn al ruim 28 000 "arbeidsuren" in de vogeltellingen geïnvesteerd. Dat gebeurt enkel door onbezoldigde vrijwilligers die er het grootste deel van hun vrije tijd insteken. Hun resultaten zijn dezelfde dag al te raadplegen via het internetmedium www.trektellen.nl en dat gebeurt massaal. Het

aantal hits overschreed in 2011 de 100 000 en in 2012 de 140 000. In totaal werden de data van telpost Kristallijn Maatheide al bijna een half miljoen keer bekeken. Deze enorme belangstelling kan verklaard worden door de solide bezetting en de ligging: in het binnenland en op de landsgrens tussen Nederland en België. In het voorjaar vormen de telresultaten een goede referentie voor de Nederlandse tellers voor wat hen in de volgende dagen te wachten staat, in het najaar geldt dat voor de Belgische en Franse telposten.

Windmolens

Ondanks het feit dat Maatheide vanwege de vele trekvogelbewegingen in de risicoatlas van INBO rood is ingekleurd (de zwaarste categorie) is het terrein in het Provinciale Windplan als vergunbaar aangeduid. Dat heeft tot heel wat aanvragen voor het plaatsen van windturbines geleid. Wanneer niet aan de noodrem wordt getrokken, zouden midden in de gestuwde trekvogelbanen 18 windmolens van de hoogste generatie kunnen komen. Lommel beschikt al over een ambitieuze windmolencluster in Kristalpark, die bovendien nog aanzienlijk kan worden uitgebreid. De plaatsing van windmolens op en rond Maatheide zou niet alleen risico's opleveren voor de geconcentreerde vogeltrek, maar ook voor:

Meeuwenslaapplaats

In Maatheide is een van de vijf grootste meeuwenslaapplaatsen van België gevestigd. De aantallen kunnen oplopen tot 28 000 vogels in de loop van februari, met een hoofdrol voor kokmeeuw (21 000) en stormmeeuw (7 000). Het gebied vervult hiermee een zeer belangrijke functie voor meeuwen die in de zeer wijde omtrek (tot voorbij Geel, Turnhout en Reusel) rond Lommel overwinteren of op doortrek zijn en naast België o.a. uit Nederland, Denemarken, Scandinavië, Duitsland en Polen komen. De vogels vliegen 's avonds aan en vertrekken 's ochtends weer. Tijdens dit spektakel wordt ook nog veelvuldig tussen de beide putten heen en weer gependeld. Bovendien bestaat sterke uitwisseling met de Grote

Zandput in Dessel en de Velbo-putten oosten van Lommel, wat eveneens tot extra vliegbewegingen leidt. Tot slot is het de hele dag door een komen en gaan van kleine groepjes meeuwen die aan de plassen in Maatheide komen rusten en baden. Door haar omvang en samenstelling valt de meeuwenslaapplaats binnen de internationale normen van de Ramsar-conventie. Dit betekent dat deze beschermd moet worden tegen negatieve invloeden.

Pleisteraars

's Winters kan het aantal pleisterende toendrarietganzen in de regio oplopen tot meer dan 5 000 ex. Ze foerageren voornamelijk op de Zevenheerlijkheden en de Riebosscherheide ten noordwesten van Lommel, maar ook op akkers ten (noord) oosten van de stad. Vooral over het noorden van Maatheide vinden regelmatig, op geringe hoogte, voedselvluchten plaats. Ook bij verstoring wijken de ganzen vaak naar Maatheide uit, waarbij de locaties van de geplande turbines worden gepasseerd.

Het terrein is verder het hele jaar door als jachtgebied in gebruik door slechtvalken, buiten het broedseizoen soms zelfs door 2 of 3 individuen tegelijk. Tientallen scholleksters uit de regio verzamelen zich in het voorjaar aan de plassen om er de nacht door te brengen.

Broedvogels

Maatheide vormt een van de twee laatste bolwerken van de veldleeuwerik in Lommel. In 2007, toen de ontginningen nog niet zo ver gevorderd waren, werden 100 tot 115 zangposten vastgesteld. De huidige populatie telt nog ongeveer 45 zangposten.

Voorts broeden in Maatheide van jaar tot jaar onder andere 2 à 3 paren wulp, enkele paren kievit, 4 tot 8 paren kleine plevier, enkele paren waterral, 2 à 3 paren patrijs, 0 tot 1 paar nachtzwaluw, 100 tot 200 paren oeverzwaluw, 3 à 5 paren blauwborst, 2 paren sprinkhaanzanger, 5 tot 10 paren rietgors, 10 à 12 paren roodborsttapuit, 10 tot 15 paren graspieper, 5 tot 10 paren boompieper, 3 à 5 paren boomleeuwerik (de adoptiesoort van de stad Lommel) en 3 à 5 paren geelgors. In het loof- en naaldbos direct ten noorden van Maatheide broeden

1 paar buizerd, 1 paar torenvalk en 1 paar boomvalk. Daar zijn tevens wiewaai, zwarte specht, kleine bonte specht, bosuil, bonte vliegenvanger, grauwe vliegenvanger, zomertortel en gekraagde roodstaart als broedvogel vastgesteld.

Cumulatie van risico's

In de nabije toekomst wordt gestart met een nieuwe zandput haaks op de bestaande keten, in noordelijke richting. Daardoor zal de trekvogelstroom nog sterker in de richting van Maatheide afbuigen. Door het uitbreiden van de oostelijke plas in Maatheide wordt de trekzone voor zowel bosvogels als vogels van open ruimte nog smaller en de trek nog meer geconcentreerd. Door de betreffende zone loopt al een hoogspanningsleiding. Bij plaatsing van windturbines is er dus sprake van een verdere cumulatie van risico's voor vogels (en vleermuizen).

Besluit

Maatheide neemt binnen de essentiële verbindingszone tussen de robuuste natuur ten zuiden en ten noorden van Lommel een heel bijzondere plaats in voor vogels. Het ligt binnen één van de belangrijkste trekvogelknooppunten in België en door menselijke ingrepen in het landschap is er stuwings in smalle banen ontstaan. Daarnaast is er een van de belangrijkste meeuwenslaapplaatsen van België gevestigd, vervult het een belangrijke functie als pleisterplaats voor bedreigde soorten als duinpiepers en morinelplevieren en kent het een combinatie van kenmerkende broedvogels van droge en natte biotopen.

Dankwoord

Graag draag ik dit artikel op aan de trekvertellers en vogelringers van Kristallijn Maatheide, die in de voorbije jaren enorm veel tijd en energie in de telpost investeerden. Hun telresultaten leverden de basis voor deze publicatie. In het bijzonder bedank ik graag Toon Jansen, die de grafische visuals maakte.